

Розділ 1

ВИТОКИ

Прошу вибачення у читача, але, не знаючи всього цього, ми не зрозуміємо далі, що ж штовхнуло моїх далеких предків покинути милу серцю Україну. На жаль, я мало що знаю про свого прадіда Якова. Знаю, що у нього було троє синів – Самсон, Лука і Олексій, і дві дочки – Устина і Пелагея. Дружину Якова звали Марія. Та от де вони проживали, в якій області, відомостей у мене немає. Не знаю і того, звідки вони виїхали і які мотиви спонукали їх на цей крок. Що змусило їх знятися з насиджених місць – безпросвітна бідність, дух авантюризму чи спритність царських агентів, котрі умовили підписати якісь папери? Ймовірно, сукупність причин, але головними аргументами були, звичайно, Земля і Свобода – все це в достатку пропонувалося там після прибуття. Мало того, ті, що вирішили виїхати, отримували безоплатну позику в 150 царських карбованців: меншу частину відразу на харчування і дорогу, велику – по прибуттю, щоб не пропили і не проїли. На ті часи це були величезні гроші. Досить сказати, що корова коштувала п'ять карбованців, а кінь – десять, хату, рублену з добротного кругляку, можна було купити за 15–20 карбованців.

Вочевидь, зібравшись разом, обговорюючи і сперечаючись до хрипоті, зваживши всі «за» і «проти»,

вирішили – їхати! Не знаю, що відчували дорогі мені люди, але, напевно, це рішення далось їм нелегко.

Царська Росія 1880–1914 років переживала свій Ренесанс. Швидкими темпами розвивалася економіка, будувалися міста, прокладалися дороги, процвітала культура. Для освоєння величезних територій потрібні були люди, багато людей. І це мали бути майстри на всі руки, які, прибувши на безкраї простори Далекого Сходу, повинні були докласти все своє вміння, навички, знання, щоб вижити в край суворих умовах.

Безперечно, царський уряд прекрасно усвідомлював, що без людей закріпити за собою такі величезні території просто неможливо. Тому він докладав неймовірні зусилля для освоєння земель і розвитку інфраструктури.

З бюджету виділялися величезні фінансові кошти для будівництва залізниць, міст, селищ. Так, у місці злиття Уссурі й Амура було закладене м. Хабаровськ, на півдні Примор'я, біля зручної бухти Золотий Ріг, військові будівельники зводили оборонні споруди і м. Владивосток. У середній течії річки Амур будувався Благовещенськ. І досі дивують і захоплюють масштаби, а також продуманість цього епічного будівництва, його темпи і якість виконаних робіт.

Картина грандіозного будівництва була б неповною, якщо не сказати про те, що водночас із будівництвом Транссибірської магістралі (початок будівництва 1891 р.) будувалася ще одна гілка – в 1895 році почалися переговори з Китаєм про проведення ділянки Транссибірської магістралі через територію Маньчжурії. До 1903-го була побудована Китайська Східна залізниця (рос. КВЖД). Будівництво цієї дороги дало змогу поширити російський вплив, спираючись на смугу відчуження залізниці.

Будівництво Транссибірської магістралі було завершено в 1916 році. В цей же період часу була побудована ще одна гілка КВЖД. Вона простяглася до Ляодунського

півострова, орендованого у Китаю на 50 років. На півострові будувалися два російських міста, які прославили Росію як символи стійкості та мужності – Далекий і Порт-Артур. Все це грандіозне будівництво велося в порівняно невеликому відрізку часу – 15–20 років і вимагало неймовірних зусиль. Все це неможливо було здійснити без умілих, працьовитих рук, без людей, які вміють будувати, орати, сіяти.

Україна, мила моя Україна, це в основному на твої плечі звалили неймовірно важку працю – освоєння цих диких, незайманих земель.

На одній із залізничних станцій в Україні було багатолюдно. Люди обнімалися і плакали, проводжаючи бажали щасливої дороги, а ті, хто виїжджав, просили пам'ятати їх, пробачити їм образи, якщо такі були. Всі розуміли, що дороги назад немає, що ними куплений квиток в один кінець.

Хто проводжав Якова і його сім'ю, ми вже ніколи не дізнаємося. Напевно, це були найближчі люди – брати чи сестри, а може бути, вся родина. Чи були живі його батьки до моменту від'їзду, теж невідомо. Але я знаю, що в родині Буциків до старших завжди було шанобливе ставлення, ніхто не смів їм «тикати». Завжди звучало шанобливе «ви».

Якщо мій прапрадід був живий на той момент, то цілком імовірно, що на старість ним опікувався хтось із дітей, як і моєю прапрабабцею.

Я спробував уявити, що рідні тобі люди говорять одне одному, знаючи, що розлучаються назавжди і це їхні останні миті того, минулого, життя. Мене раптом охопило хвилювання, сум'яття, трепет, щось іще, що змусило серце стиснутися, до горла підкотився клубок і на очі набігли сльози.

Навіть через півтора століття я якимось чином відчув стан дорогих моему серцю людей, а також нерозривний зв'язок між минулим і сьогоднішнім.

Паротяг засвистів, випустив клуби пари, рушив. Оркестр гримнув марш «Прощання слов'янки». Ті, хто проводжав, витираючи сльози, пішли займатися повсякденними справами – життя триває...

За двадцять п'ять років з України на освоєння Далекого Сходу було вивезено близько двох мільйонів осіб. Везли їх не лише залізницею, а й морем – з чорноморських портів до Владивостока. Так, голова Комітету міністрів І. Н. Дурново дав доручення Добровольчому флоту організувати доставку переселенців з Одеси до Владивостока за казенний кошт. За період з 1895-го по 1899 рік було перевезено понад 1500 сімей переселенців – від 15 до 23 тисяч осіб (за різними джерелами). З 1897 року на Далекий Схід прибули переселенці з Чернігівщини, Полтавщини, Київщини, Слобожанщини.

Згодом від морських перевезень відмовилися, бо багато переселенців гинули, не витримавши задушливої спеки тропіків, поганої води та їжі. Надалі переселенців доправляли лише потягами Великою Транссибірською магістраллю. Це найдовша залізниця в світі. Сьогодні її довжина становить 9297 кілометрів – це майже чверть шляху навколо екватора. Подорож з Москви до Владивостока займає 8 днів. Потому як виходили з вагона на кінцевій станції, пасажирів ще довго не покидало відчуття похитування землі під ногами.

Але за часів Великого переселення дорога була коротшою, вона закінчувалася в м. Іркутську, а далі її ще треба було добудувати. Довжина шляху передбачуваного будівництва становила понад 3000 кілометрів в надзвичайно складних кліматичних і геологічних умовах. Повноводні річки, численні річечки, болота, гори, вічна мерзлота, непрохідна тайга – це далеко не повний перелік перешкод, які треба було подолати. Додайте сюди вкрай суворі зими з морозами в $-40-50^{\circ}\text{C}$, спеку і вологість влітку, хмари гнусу, здатного довести вас до відчаю. Але і це ще не все.

Майже повна відсутність доріг, об'єктів інфраструктури. Взимку в люті морози неможливо відігрітися, влітку ніде сховатися від негоди. І ще багато чого, що ми собі й уявити не можемо.

Отже, позаду залишилася будівля вокзалу, затихли вдалині звуки оркестру, повз потяг пропливали села, хутори, села. Цвіли сади, люди метушилися на городах, медовий запах вривався у відкриті вікна, дражнив і хвилював уяву... Мила, дорога наша багатостраждальна Україна! Не від хорошого життя їхали ці люди в невідомість – вони їхали за щастям, втомившись від безпросвітної потреби, уготованої їм вищими ешелонами влади. Безкраї простори, дивовижно родючі землі, м'який клімат, працьовитий, привітний народ – все це століттями приваблювало численних завойовників, що розривають нашу Батьківщину на частини. Те саме триває і сьогодні.

Сім'я Буциків деякий час їхала мовчки, вперше їх сильні, міцні та вмілі руки були не при ділі, й вони ніяково, соромлячись, тримали їх на колінах. Мовчання порушив глава сімейства Яків: «Ну що, мати, давайте поснідаємо». Всі заметушилися, дістаючи нехитрі харчі – сало, яйця, хліб, цибулю. З'явилася пляшка самогону, всі пожвавилися, вперше за цей час їх обличчя осяяла посмішка. Вони не були п'яницями, але кожен чоловік знає, що бувають в житті моменти, коли потрібно хоч на короткий час утекти від реальності. Жінка, накопичивши негативні емоції, наплачеться досхочу, вилле все сльозами, та й зітхне з полегшенням.

Всі підняли склянки і запитально вступилися в Якова. Розуміючи момент, він устав, перехрестився, всі вголос прочитали молитву, і знову запанувала мовчанка. «Діти мої, – сказав Яків, – я не майстер говорити, але скажу вам ось що: хай мене Бог простить, і ви пробачте, якщо скажу щось не так. Ми з матір'ю тяжко і багато працювали, щоб вас поставити на ноги, – і ніжно поклав руку на плече